

## Прегговор

„Когато гвама критици се срещнат, често има поне три мнения“ – гласи едно твърдение, включено в тези текстове. Така е и при нас. Само дето е възможно мненията да се окажат доста повече. И нищо чудно. Става дума за над две десетилетия, в които, гледайки театър и мислейки чрез него, сме имали ясно фокусиран център: Димитър Гочев.

Гочев не е само и просто извънредно театрално събитие. Той не е само „един от най-важните немски режисьори“, както пише в немската Уикипедия. Не и само име, чието споменаване в Германия спонтанно изпълва ръцете на театралите по кантовете (това не е метафора). Гочев е скандал във всички смисли на думата: в театъра и извън него. Социален и екзистенциален скандал. Радикална антропология, воюваща срещу лойта, най-вече в умовете и душите. Разтърсващ в дълбочина театъра. Радикално отношение към мястото му в живота на човека. Търсене на сценичната форма под радикалния натиск на текста и съществуването на модерния човек. Винаги започване от нулата в търсенето на театър, мислещ човека с утопиите му. Гочев бе призван да не (си) дава покой.

Немският период на Гочев бе на фокус и от България. Наистина по технически причини от началото на 90-те години. Когато си говорихме за пристрастието и интензивността, с които е удържан този фокус върху сцената на Гочев, констатирахме не без изненада, че ние – всеки от своята камбанария – може би най-системно и аналитично сме следили неговия театрален

път в Германия, както и твърде редките му гастроли в България. Става дума за 28 текста. Така възникна идеята за тази книга. *Трябва да има памет*, казваше Митко.

Вижда се, че текстовете ни проследяват работата му през тези години не континуитетно. Че всеки от нас се е „включвал“ в неравноделни периоди и съвсем не в един и същи жанр. Решихме да подредим текстовете си не по авторство, а хронологично (принцип, спазен почти изцяло). Осмеляваме се да настояваме, че така действително се дава гумата както на някои от най-възловите му спектакли и теми, така и на други, които са се оказвали „попътни“, очертавайки – поне с пунктир – най-радикалния, исторически решаващия период от неговото дело. Благодарни сме на Алмут Цилхер за множеството снимки и записи на представления на Гочев, които щедро ни предостави.

Част от тези текстове са резултат и от разговорите, и от споровете ни с Митко – повече в Германия, отколкото в България. Така те се оказаха част от дългата „репетиция“, станала и негова родина, и начин на живот. Оказаха се част също от едно не задължително еднородно, но задължително щастливо съучастничество в неговата работа като режисьор, тоест в „прекрасната клептомания“, както той я наричаше, присвояваща онова грандиозно човешко създание – театъра, – което Гочев бе убеден, че „угва от петите“.

И най-сетне тези текстове са резултат от концентрирането във фокуса Gotscheff, сложил неумолим печат върху начина ни на гледане.

Гледане колкото към театъра, толкова и към света.

*Виолета Дечева & Георги Каприев*

## Чудовището Гочев

1. Димитър Гочев не е сред мерцедесите на световния театър.

1.1. Самата формула „световен театър“ Гочев дефинира като „глупост“. „Светът“ предполага разлятост. Театърът – настоява Гочев – е **локален**. При това „локусите“, местата на театъра, не са Дюселдорф или София, а ти, аз, Гочев или всеки, който се оказва **пространството на театъра** в мига, в който той е.

1.2. Забелязва се как Гочев все повече забравя какво е „театър“. Той зачертава **антракта**. В един много висок смисъл това, което Гочев прави, отдавна не е „театър“.

2. Тривиално то бива определяно като „последователно провеждане на формални принципи“, като „**формалистичен театър**“.



2.1. „Формализмът“ тук се мисли като обратното на натурализма или битовия реализъм. Тъкмо затова той предполага постигането на образността чрез **абстрахиране**, чрез отхвърляне и изоставяне на „несъщественото“ или акциденталното в името на **очертаваната** същност. Тази „формализация“ е хирургическо или дисекционно усилие. Тя е систематично **конструирание** на изчистен **знак**, способен да провокира насочен сноп от **сложни асоциации**. Такова гледане на Гочев означава той **да не бъде видян**.

2.2. Гочев е антитезата на абстрактно формализираната сложност. Неговата цел е **простотата**.

2.2.1. **Формата**, търсена от Гочев, трябва да се схваща в първичния ѝ философски смисъл. Тя е онова, в съответствие с което нещото е **това, което е**. Тя е неговата **максимална определеност**. Формата е **актът**, чрез който потенциалната същност добива действителност. В този план **материята** е всичко, което подлежи на по-нататъшно доопределяне.

2.2.1.1. Не твърдя, че Гочев е чел големите метафизичи. Едно е обаче да си чел, а съвсем друго е **да знаеш**.

2.2.1.2. Формата, която единствено интересува Гочев, е **формата на човека**.

2.2.2. Тя се преследва не посредством ампутирането на материята – при нейното тотално всмукване във формата – чрез **свръхинтензивна центробежност**. Тогава цялата **материя на човешкото** – маломерното и прекомерното, недооформеното и малформираното – не се изрязва, а бива **сублимирана**. Детайлът – преднамереното или случайното надпластяване – не се елиминира. Той обаче се възвежда към една последна граница на определеността. „Отмахването на опаковките“ става посредством **свръхконцентри-**

рането им в хоризонта на формата. Там „оголването на същността“ не може да присъства знаково, а като център на едно свръхинтензивно **живеене**.

**2.2.2.1.** Затова **телесната динамика** при Гочев не е съчинена или внушена, тя не е „другото“ на случайното и хаотично всекидневно движение, не е лабораторно конструирана. Тъкмо напротив, тя е **реалната** двигателност на човешкото, носеща в крайната си пестеливост цялата своя история. Тялото е станало **мислещо тяло**.

**2.2.2.2.** На същото изпитание се подлага и текстът, словесността, **езикът**. Думите при Гочев в никакъв случай не са „само възможност да освободи телата“. Защото човешката форма не е формата на тялото, а **формата на човека**. Тъкмо затова обаче изказът бива принуждаван да „прибира“ разпиляността си и от говорене да става **слово**. Да открива смисловата си **енергийност**.

**2.2.3.** Актът и активността на формата предполагат попадането в нейния хоризонт да се осъществява като **концентриран живот**.

**3.** Движението към формата **от** хоризонта на формата предполага два неизбежни въпроса: „Що е човекът?“ и „За какво е човекът?“, „Was?“ и „Wozu?“. При Гочев те са неизменно **загадени**. Техният **пряк** отговор се оказва неизменно невъзможен.

**3.1.** Радикалният синтез на навичното и натренираното доказва, че в „**ситуацията човек**“ убежен център на концентрацията се оказва обикновено не пълнотата, а по-скоро ущърбността или липсата: **празнотата**. На този праг интензивността се само-разобличава. Тя се оказва епифеномен на празнотата, защото тъкмо тя е, която провокира задължителна

и свръхнапрегната интензивност. Простотата на формата предполага по-скоро **покой**.

**3.2. Човекът е, за да е себе си.** Но ако той има акта на своето битие при себе си, той ще е това в мига, във всеки миг. Тогава човешкото ще е **перманентно** осъществяващо се. Човекът ще е **действителен** човек. Но той – оказва се – обикновено **не** живее при своята форма. Той не твърди битието си там и тогава, когато е, а някъде съвсем другаде: **проектира** се. Той не е, а все „ще е“ или „е бил“. Човешкото битие в мига се самокомпрометиращо като почти битие. Той все почти е, той все почти не е. Разобличаването на подставените двойници на формата демонстрира „човешкото“ като зловеща **гротеска**. Като взрив на нечовешкото.

**3.3.** Тук именно заработва чудовищната способност на Гочев по изследването на човешката нищета, на **нищожеството** на човека. Неговата територия е **прагът на преломяването**.

**3.3.1. Строшаването** на човешкото прави възможно наистина всичко, защото са разбити **фундаменталните** опозиции, удържачи формата на човека. Безразлични стават границите между добро и зло, живот и смърт, отсам и отвъд. Човекът започва да се описва чрез **неопределеност**. Той е, защото оцелява.

**3.3.2.** Обръщането тук е вече към **допустимостта** на нечовешкото в рамката на човека. То **няма измерения**, понеже е навлизане в пространствата на нищото. Затова, изглежда, **няма предел** изтърпяването му, свикването с лицето на ужаса и приемането му за **норма**, за **естественост**. Човекът се оказва неизчерпаем именно при възможността си да усвоява и **банализира** злото, да **форматира** нищото чрез „още може“, чрез „също и това“, чрез „и така нататък“.

**3.3.3.** В последните си работи Гочев показва, че умее невъзможното. Той отива сякаш отпътяк прегела на сетивността и интелектуалността, отпътяк разрешителните способности на човешките нерви, отвъд мястото на техния срив. Гочев сякаш открива неопосредявани рецептори към зловещината на **нечовешкото човешко**, откъдето то се преживява като непоносима **травма**. Той отвежда до **самия** лимес на действително човешкото.

**3.4.** Защото **нищото** не може да е. То може да се индицира само като дълбинно накърняване на формата, като фатална **деформация**. Ако би било тотално, то не просто не би могло да стане проблем, тогава самото човешко става невъзможно. Мощната **формална недостатъчност**, непостигането на формата от перспективата на собствения ѝ хоризонт се преживява не като небитие, а като **болестност от битието**. Тази концентрирана **болка** е **името** на театъра, правен от Гочев.

**4.** Щедрият на едри етикети артистичен свят често посяга към предиката „гениален“. Аз също бих се възползвал от него, но не в лигаво-светския, а в древния му смисъл. В своя театър Гочев е наистина **демоничен**. Неговият демонизъм е изключително в неударжимостта и безпощадността при свалянето на **маските** на нечовешкото. Най-първият потърпевш е, разбира се, самият той: той няма своя демон, неговият демон е самият той.

**5.** Един афоризъм на Канети: „Да намериш изречения толкова прости, че никога вече да не бъдат твои собствени.“

**5.1.** При жестокото си живеене в хоризонта на човешката форма Гочев наистина стига до такива прости изречения или **изречения на човешкото**, че те се пре-

ливат без остатък в приелия риска да бъде в мига им и в пространството им. В актьора, в зрителя. Театърът на Гочев е **свр̀хнатоварване** със себе си самия. Той е болката и тежестта от празнотата в собственото „сега“. Травматичното им **неизтърпяване** е негативният катарзис, който е действителният му резултат. Но той „става“ не лицепривно, не мило-сърдно. Сублимиран е всеки сантимент. Зачертана е всяка илюзия. Процесът на обръщането към себе си самия се разгръща като **чудовищен акт**.

5.2. Гочев е чудовище. Той е чудовището Гочев.

Георги Каприев

„Литературен вестник“  
14–20.06.1995 г.

